

ΜΑΡΙΑ Γ. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ, Παραμύθια από μύθους αρχαίων ελληνικών ποιητικών έργων που χάθηκαν και άλλα παραμύθια του βλαχόφωνου χωριού Σκρά (Λιούμνιτσα), Θεσσαλονίκη 1984, σχ. 8, τόμ. 2, σελ. 500.

Ἡ ἀκαταπόνητος καὶ σεμνὴ ἐρευνήτρια Μαρία Γ. Παπαγεωργίου μὲ τὸ ἀνωτέρω ἔργον τῆς μᾶς παραδίδει μέρος τῆς κληρονομίας ποῦ —τύχη ἀγαθῆ— ἔλαχε νὰ διασώζη ἡ λαϊκὴ μνήμη τῶν συμπατριωτῶν τῆς τοῦ χωριοῦ Σκρά, κειμένου εἰς τὰ ΒΔ τοῦ νομοῦ Κιλκίς.

Ἡ συλλογὴ αὕτη περιλαμβάνει 52 τὸν ἀριθμὸν παραμύθια, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 12 ἐντάσσονται εἰς τὴν ὁμάδα Α καὶ τὰ 40 εἰς τὴν ὁμάδα Β'. Ὡς κριτήριον εἰς τὴν διαίρεσιν ταύτην ἐλήφθη ἡ δυνατότης ἀναγωγῆς τῶν παραμυθίων τῆς ὁμάδος Α' εἰς ἀγνωστα ποιητικὰ ἔργα τῆς ἐλληνικῆς ἀρχαιότητος. Εἰς τὴν ἴδιαν ὁμάδα ἐνετάχθησαν καὶ τινὰ παραμύθια τὰ ὁποῖα περιέχουν στοιχεῖα μύθων ἢ ἔχουν θέμα μὲ μυθικὸν πυρῆνα. Ὡστόσο, μυθικὰ στοιχεῖα εὐρίσκομεν καὶ εἰς παραμύθια τῆς ὁμάδος Β', ἀλλὰ ἐδῶ σημειώνονται σποραδικῶς καὶ ἐνσωματώνονται εἰς ἄσχετα παραμύθια.

Ἡ γνῶσις τῆς δράσεως —κατὰ τὴν συγγραφέα εἰς τὴν εἰσαγωγὴν— μυθικῶν ἡρώων ἀγνώστων ποιητικῶν ἔργων καὶ ἡ ἱστορήσις τους στὴν ΜΔ (= Μογλενίτικη Διάλεκτο) ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦ Σκρά μὲ τὴν ἀνωνυμία τῶν ἡρώων τῶν παραμυθίων ἢ μὲ ὑστερόθετα ὀνόματα, μᾶς ὀδηγεῖ εἰς μίαν τολμηρὰν ὑπόθεσιν· ὅτι πρόκειται περὶ πολιτιστικῆς κληρονομίας, ποῦ ἀπεκτήθη μὲ ἐλληνικὴν παιδείαν εἰς πολὺ μακρινούς χρόνους καί, μὲ τὴν διαδικασίαν τῆς ἀπλοποιήσεως, ποῦ ὑπεγορεύθη ἀπὸ τὴν βαθμιαίαν ὑποχώρησιν τῆς μνήμης στὴν προέλασιν τοῦ χρόνου, ἐπεβίωσε ἡ γνῶσις αὕτη μὲ τὴν μορφήν τοῦ ἐντέχνου λαϊκοῦ λόγου, ποῦ λέγεται «παραμύθι». Ἀλλὰ πότε μπορεῖ νὰ ἀπεκτήθη μία τέτοια παιδεία καὶ κάτω ἀπὸ ποίας συνθήκας;

Ἡ ἐρευνήτρια κατόπιν ὀρισμένων συλλογισμῶν συμπεραίνει ὅτι κάποιοι μακρινοὶ πρόγονοι τῶν σημερινῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ Σκρά, πολὺ πιθανόν, θὰ εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀποκτήσουν ἐλληνικὴν παιδείαν. Τοῦτο θὰ πρέπει νὰ εἶχε πραγματοποιηθῆ διὰ τῆς ὑπηρεσίας τῶν Βαρδαριωτῶν προγόνων των εἰς τὴν αὐτοκρατορικὴν αὐλὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Μία παρομοία ὑπηρεσία ἔθετεν ὡς προϋπόθεσιν τὴν ἐλληνομάθειαν. Μὲ τὴν ἐλληνομάθειαν τὴν ὁποῖαν ἀπέκτησαν κάποιοι ἐκ τῶν Βαρδαριωτῶν εἶναι πιθανόν νὰ ἐξειδικεύθησαν εἰς τὴν τέχνην τῆς βιβλιογραφίας. Ὑπὸ τὴν κατοχὴν τῶν πιθανῶν τούτων βιβλιογράφων ἢ συγγραφεὺς διαβλέπει χειρόγραφα: «Διότι μὲ ποιὸν ἄλλο τρόπο νὰ ἐρμηνεύσῃ κανεὶς τὴν καταπληκτικὴν διατήρησιν, στὴ μνήμη σημερινῶν ἀνθρώπων τοῦ Σκρά, λεπτομερειῶν ἀπὸ ἀγνώστους παραλλαγὰς γνωστῶν μύθων, καὶ μάλιστα ἐνταγμένους εἰς εὐρύτερα σύνολα μύθων, ποῦ εἶναι τὰ ἔπη καὶ αἱ τετραλογίαι; Τὸ γεγονός αὐτὸ μᾶς ὀδηγεῖ εἰς τὴν σκέψιν ὅτι κάποιοι μακρινοὶ πρόγονοι τῶν ἀνθρώπων τοῦ Σκρά πρέπει νὰ ἦσαν βιβλιογράφοι, διότι μόνον μὲ τὴν ιδιότητα αὐτὴν θὰ μπορούσαν νὰ εἶναι κτήτορες χειρογράφων. Τέτοια χειρόγραφα δὲν σώθηκαν, ἐφόσον ὁμως ὑπάρχουν τὰ παραμύθια τῆς ὁμάδος Α', πρέπει κάποτε νὰ ὑπῆρχαν».

Εἰς τὰ παραμύθια ταῦτα εὐκόλως δύναται κανεὶς νὰ διακρίνῃ ὅτι οἱ ἥρωες ἀνταποκρίνονται εἰς μυθικὰ πρόσωπα, τὰ ὁποῖα ἔδρασαν εἰς ὀρισμένους τόπους, ὅπως λ.χ. ὁ Κρόνος καὶ ὁ Ζεὺς εἰς ὄρος, τὸν Ὀλυμπον· ὁ Τάνταλος καὶ ὁ Πέλοψ εἰς ἕτερον ὄ-

ρος, τὸ Σίτυλον, ὁ Μενέλαος καὶ ἡ Ἑλένη εἰς πόλιν, τὴν Σπάρτην.

Ἡ Μογλενίτικη διάλεκτος εἰς τὴν ὁποίαν διτηρήθησαν τὰ πολύτιμα ταῦτα παραμύθια τῶν ἀνθρώπων τοῦ Σκρᾶ ἀνήκει εἰς τὰς λατινογενεῖς διαλέκτους τῆς Βαλκανικῆς καὶ εἶναι συγγενῆς τῆς Ρουμανικῆς καὶ Ἀρομουνικῆς (= Κουτσοβλάχικης). Τὸ ἰδίωμα τοῦ Σκρᾶ παρουσιάζει ὠρισμένους φωνητικούς νεωτερισμούς εἰς τὸ φωνηεντικὸν σύστημά του, καθὼς καὶ ἰδιαιτερότητας ἐναντι τῶν ἄλλων ἰδιωμάτων τῆς Μογλενίτικης διαλέκτου. Ὅπως δὴποτε ὁμως ἡ χρῆσις ἀντωνυμικῆς συντάξεως πρὸς ἔκφρασιν συναισθηματικῶν τόνων, ἡ συχνὴ χρῆσις τῆς παθητικῆς φωνῆς, ἡ διατήρησις ἀρχαϊκῶν τύπων τῆς δοτικῆς εἰς ἀντωνυμίας κ.ἄ. «ἀποκαλύπτουν τὸν ὑψηλὸν βαθμὸν ἀναπτύξεως τῆς γλώσσης ἀπὸ τὴν ὁποίαν κατάγεται ἡ ΜΔ (= Μογλενίτικη Διάλεκτος), ἐξασφαλίζουν στὴν γλῶσσα τοῦ Σκρᾶ ἔκφραστικὰς δυνατότητας ὑψηλῆς στάθμης», κατὰ τὴν ἐρευνητρίαν.

Εἰς τὸν Α΄ τόμον (281 σελίδων) καταγράφονται τὰ 52 παραμύθια εἰς τὴν τοπικὴν διάλεκτον μὲ λατινικούς χαρακτήρας καὶ μὲ ἀρκούντως πιστὴν φωνητικὴν ἀπόδοσιν. Εἰς τὴν δεξιᾶν σελίδα τὸ παραμῦθι μεταφράζεται εἰς τὴν Ἑλληνικὴν. Ἐμφανῆς ἐδῶ καθίσταται ἡ προσπάθεια τῆς συγγραφέως νὰ διασφαλίσῃ τὸ πνεῦμα τοῦ πρωτοτύπου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον καὶ κατορθώνει μὲ τὴν διατήρησιν τῆς λαϊκῆς ἀτμοσφαιρας, ἐντὸς τῆς ὁποίας τὸ παραμῦθι, περιβαλλόμενον τὸ ἑλληνικὸν του πλέον γλωσσικὸν ἔνδυμα, ἀναπνέει ἀνέτως.

Εἰς τὸν β΄ τόμον καταχωροῦνται αἱ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ἐπὶ τῶν 52 παραμυθίων. Ἐδῶ ἡ συλλογὴ τοῦ Α΄ τόμου μεταβάλλεται εἰς ἐρευνητρίαν τοῦ πλάτους καὶ τοῦ βάθους τῶν.

Ἀπὸ τοῦ πρώτου παραμυθίου, τὸ «Κουρούμ Κισατζῆ», λέξεις ἐκ τῆς Τουρκικῆς, ποὺ δηλώνουν «τὸν σφαγέα πλήθους ἀνθρώπων», εἰσερχόμεθα ἤδη εἰς τὸν χῶρον τῆς θεογονίας μὲ τὰς περιπετείας τοῦ Κρόνου, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ μῦρια δσα δεινὰ εἰς τὴν θεϊαν οἰκογένειάν του, ἕως οὗ τὸν ἐξολοθρεῦει ὁ νεώτερος υἱὸς του, ὁ Ζεὺς. Ἀκολουθοῦν ἄλλα παραμύθια, ὅπου παρελαύνουν αἱ μορφαὶ τοῦ Θησέως, τοῦ Ἡρακλέους, τοῦ Πάριδος, τοῦ Μενελάου καὶ τῆς Ἑλένης τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τοῦ Πατρόκλου, ἐντὸς τῶν πλαισίων τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, αἱ Ἄρπυιαι, ὁ Τάνταλος μετὰ τοῦ Πέλοπος καὶ τῆς Ἴποδαμείας, ὁ Περσεὺς καὶ ἡ Μέδουσα, ὁ Ὀδυσσεὺς καὶ ὁ Πᾶν, συννεοῦμενοι εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ «Στέφανου Κεχαγιᾶ» ἡ Πηνελόπη καὶ οἱ μνηστήρες τῆς, ὁ Κύκλωψ Πολύφημος καὶ ἡ ἀφοσιωμένη μνηστὴ του ὑπὸ τὰ ὀνόματα «Τζένλι Πέικα» καὶ «Σέβδα Σιβιδιλίνα», ὅλοι καὶ ὅλα μεταπλασμένα εἰς νέα ὀνόματα ἢ καὶ ἀνώνυμοι εἰς τὴν διάστασιν πλέον τοῦ παραμυθιοῦ. Εἰς τὴν ἴδιαν ὁμάδα περιλαμβάνονται καὶ τρία παραμύθια: τῆς «Ἀντρειωμένης», τοῦ «Νεκροῦ ἀδελφοῦ» καὶ ἓνα παραμῦθι, τὸ 13ο, ποὺ διατηρεῖ τὸν ἀπόηχον ἀπὸ τὴν ζωὴν καὶ δρᾶσιν γνωστῶν καὶ περιβοήτων ληστῶν. Τὰ τελευταῖα παραμύθια μᾶς εἰσάγουν εἰς ἓνα βαλκανικώτερον κλίμα καὶ μᾶς προετοιμάζουν διὰ τὴν μετάβασιν εἰς τὸν χῶρον τῶν παραμυθίων τῆς β΄ ὁμάδος. Ἀλλὰ καὶ εἰς αὐτὴν τὴν ὁμάδα παραμυθίων ἐντοπιζομεν πολὺτιμα ψήγματα ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν μυθολογίαν μέσα εἰς τὸν χῶρον τῆς πλουσίας φαντασίας τοῦ λαοῦ ποὺ τὰ συνέθεσε. Ἡ παράθεσις βιβλιογραφικῶν στοιχείων εἶναι καὶ ἐδῶ πλουσία, συνδυαζομένη μὲ προσπάθειαν ἐρμηνείας τῶν διαφορῶν σημείων τῶν παραμυθίων ἀπὸ πολλὰς ὄψεις.

Ἡ ὅλη ἐργασία πλαισιώνεται ὑπὸ ἐνὸς φωνητικοῦ ὑπομνήματος διὰ τὴν ὀρθὴν

ανάγνωσιν τοῦ βλάχικου κειμένου, ὑπὸ δύο βιβλιογραφικῶν πινάκων, ὑπὸ ἑνὸς χάρτου τῆς περιοχῆς (Κεντρικὴ Μακεδονία), ὑπὸ ἑνὸς προλόγου καὶ μιᾶς κατατοπιστικῆς εἰσαγωγῆς. Εἰς τὸ τέλος τῶν παραμυθιῶν (Α΄ τόμος) παρατίθεται πίναξ μετὰ τὰ κύρια ὀνόματα τοῦ κειμένου, ἐν λεξιλόγιον (σελ. 260-281) τοῦ βλάχικου ἰδιώματος τοῦ Σκρᾶ καὶ μία σειρά παλαιῶν φωτογραφιῶν ἀνθρώπων τοῦ χωριοῦ αὐτοῦ. Εἰς τὸν Β΄ τόμον, αὐτὸν τῶν ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ ὑπάρχουν πίνακες μετὰ τοὺς τύπους ΑαTh μετὰ τὰ θέματα Th, πίνακες τῶν ὁμογλώσσων παραλλαγῶν C καὶ W καὶ ὁ πίναξ προσώπων καὶ πραγμάτων.

Ἡ διαίρεσις ἐκάστου παραμυθιοῦ εἰς θεματικὰς ἐνότητες προσθέτει ἀκόμη μίαν ἀρετὴν εἰς ὄσας ἀνωτέρω ἀνεφέρθησαν, πὺ ἀπὸ κοινοῦ συνθέτουν τὴν ὄλην συστηματικὴν παρουσίαν μιᾶς ἀξιολόγου ἐργασίας, ἐπιστημονικὰ θεμελιωμένης.

Ἀπὸ προσωπικὴν ἔρευναν εἰς τὰ χωριά τοῦ Σκρᾶ καὶ τοῦ Ἀρχαγγέλου εἰς τὸ δόρος Πάϊκον διεπίστωσα τὸ τεράστιον γλωσσικόν, ἔθνολογραφικόν καὶ ἀνθρωπολογικόν ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον παρουσιάζουν τὰ χωριά τῶν βλαχοφόνων τῆς περιοχῆς Μογλενῶν καὶ ἐπ' αὐτοῦ δὲν ἔχω παρὰ νὰ συμφωνήσω μετὰ τὴ Μαρία Παπαγεωργίου ὅτι «Πολλὰ καὶ ποικίλα προβλήματα συνωθοῦνται στὸ χῶρον τῶν MB (= Μογλενιτῶν Βλάχων) καὶ περιμένουν τὴν διερεύνησίν τους. Ἰδιαιτέρα στὸν χῶρον τοῦ Σκρᾶ, ὅξυ προβάλλει τὸ πρόβλημα τῆς συσσωρεύσεως παραμυθιῶν προερχομένων ἀπὸ μύθους ποιητικῶν ἔργων πὺ χάθηκαν».

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Δ. ΜΠΟΥΣΜΠΟΥΚΗΣ δ.Φ.